

elszigetelt jelenségeknek látszanának” — de a folyamatosság megőrzése érdekében a másod- és harmadrangú szerzők kimaradtak valamennyi gyűjteményből.

A fejezeteket rövid irodalomtörténeti összefoglalók vezetik be. Ugyancsak rövid tájékoztatók ismertetik a gyűjteményekbe felvett írók életét és munkásságát. A köteteket gazdag képanyag egészíti ki: jelentősebb írók portréi, fontosabb irodalomtörténeti dokumentumok. „Az észtl irodalom kistükre” pedig gazdag képzőművészeti anyagot is tartalmaz. Kár, hogy a magyarul megjelent művek bibliográfiája csak a „bolgár kötetbe” került be.

A válogatást, a szerkesztést, az ismertető szövegek írását és a fordítást rangos hazai és az illető országbeli szakemberekből álló alkotó kollektíva végezte mindhárom kötet esetében. Az észtl antológiát például Jaan Kross, észtl író és irodalomtörténész állította össze. Érdekes, hogy „A szerb-horvát irodalom kistükre” megjelenését az újvidéki Fórum Kiadó is segítette. Nem tudni, hogy a három könyv közül a „bolgár kistükör” miért jelent meg 2350, míg a másik kettő csak 2000 példányban.

Csökkent adósságunk a kelet-európai irodalmakkal szemben, szélesedett és mélyült világirodalmi műveltségünk: mindent összevetve ez a „kistükörök” legnagyobb érdeme.

Csongrády Béla

Mocsár Gábor

Égő arany

Vajon milyen érzéssel olvassák ezt a könyvet azok, akikről szól: az olajbányászok? Olvassák-e? Ez az első kérdés, amely felötlök a recenzijszövegben, miközben Mocsár Gábor kalauzolásával bejárja az Alföld tájait, megismerkedik a magyar olajbányászat történetével. Mert szenvedélyes könyv ez, mint minden eddig olvasott Mocsár-vidéken c. kötetében is tanújelét adta ennek. Azért emeljük ki éppen azt a könyvét, írás. Érezhetően, de kimondottan is nem csupán megmutatni, bejárni és feltárni, de megváltoztatni, javítani is akarja az ábrázolt valóságot. Már az emlékeztetés Nálunk mert műfajában, módszerében az emlékeztet leginkább erre a kötetére: a szociográfiával keveredő riportázs, a leíró, máskor vitázó, korholó, ironikusan csipkelődő stílus. Es mégis igazi, vérbeli írói munka, mentes a tudományos precizkedéstől (és unalomtól?), de a zsurnaliszta henyeségétől is. Nem tudjuk, hogy milyen meggondolások alapján lett ez a könyv a Magyarország felfedezése c. sorozat első tagja, de egyet kell értenünk a szerkesztőkkel. Mert igaz ugyan, hogy Mocsár Gábor egy speciális, a közvélemény által kevésbé ismert szakmát, társadalmi réteget(?) mutat be, de ez az iparág valóban új és dinamikus fejlődő, gyökeresen megváltoztatta az alföldi táj képét, egy egész ország részét. Mocsár azonban — íróról van szó — elsősorban az emberre kíváncsi. Azoknak a sorsa izgatja, azoknak a sorsát követi, akik ezt a jellegzetesen mai „energiahordozót kihúzzák” a föld mélyéből. Így éri el, hogy miközben az olajbányászok életútját követi, a „pars pro toto” elve alapján szemsugara át tudja fogni az egész országot, el tudja mondani 25-50 év történetét is. Nem a szerző érdeme vagy bűne, hogy a magyar olaj története kutató és követő évekre. Gondolunk itt elsősorban a második világháborút megelőző és követő évekre. A magyar olaj — bármilyen csekély mennyiség is a világtermelésben — célpont volt a nagy „olajcápáknak”. Szemet vet rá az amerikai, a német és az olasz tőke is. 1945 után is nemzetközi bonyodalmat okoz a zalai kutak állapota, az amerikai cég és a magyar kormány közt keletkező konfliktus. Ennek csak az államosítás vet véget. A magyar olaj igazi története azonban jóval később, a dél-magyarországi mezők felfedezésével kezdődik. (Mocsár Gábor is ezt részletezi legbővebben.) Megdőlt az a nézet, hogy a Nagyalföld energiákban szegény országrész. Már a németek kutattak itt olaj után — eredménytelenül. Nehezen adta meg magát a föld, hogy aztán annál bőségesebben ontsa az „égő aranyat”. Izgalmas maga a földtörténet is, ahogy az iszonyú mélységekben éghetővé érett a sokmilliárdnyi élet, izgalmas az út is, amelyben az ember fokról-fokra meghódítja magának ezt a földalatti világot. A legizgalmasabb azonban

mégis a magyar olaj jelene és perspektívái. Mocsár Gábor egy percig sem titkolja, hogy lokálpatrióta — szíve a Nagyalföldön dobog hevesebben, ez a táj, s e táj embe-
re érdekli legjobban. Öröme a magyar olajbányászat fejlődésében egybeesik egy
másik örömmel: az energiákban szegénynek hitt alföldi táj, az elmaradott vidék
felemelkedésen érzett elégtételszerű örömeivel. Már más írásban is bemutatta, hogy
mennyit szenvedett, nyomorgott az alföldi ember a történelem során. Ezzel, a tör-
ténelemmel, a szegénységgel magyarázható az éppen általa oly sokszor ostorozott
emmaradottság is. Mocsár ilyenkor ösztökét fog a kezében, gyorsabb mozgásra nógat,
mintegy nekiveti a vállát a nehezen mozduló szekér löcsének. Türelmetlen és — joga-
san — felháborodik, amikor azt látja, hogy nem élünk a táj adta — kínálta termé-
szeti adottságokkal. Valóságos (jó értelemben vett) megszállottja pl. az Alföld mélyén
szunnyadó melegvíz-kincs mezőgazdasági hasznosításának. Ezt személyes ügyének
erzi, nem tud belenyugodni a kudarcba. Hangja azonban akkor forrosodik át igazán,
amikor valamilyen eredményről is be tud számolni, amikor megcsillan valami a
megálmodott szebb jövőből. Mert sokszor elragadja a szerzőt „a hév”, amikor pl.
fantáziája meglődül és üvegházakkal telepíti be képzeletében az Alföldet. És valóban,
miért ne? Mocsár Gábor azonban jó író, racionálisan gondolkodó ember. Azt írja le,
hogy **miért nem** valósult meg még az, ami **lehetne**, aminek előbb-utóbb **lennie kell**. Tolla
ilyenkor ironikusan, indulatosan éles. Azt mutatja be, hogy bizony nem csupán olajat, gázt
és hévizet „termel” az Alföld, de begyőpösödött, gyáva, máskor „presztizsüket” féltő
embereket is. Nem **csupán** magyar sajátosság ez, nem is csak alföldi jelenség, Mocsár
azonban itt és most szeretné gyorsítani a változást, a mezőgazdaság forradalmi átala-
kulását. Érvei valóban meggyőzőek, a felvillantott perspektíva valóban reménykeltő.
Annál is inkább, mert mint mondtuk, Mocsár az emberre koncentrált. Úttörő jellegű
is, amit pl. az olajbányászokról, mint a most alakuló, új proletariátus történetéről,
kialakulásáról ír. Nem elégszik meg azzal, hogy leírja pl. a munka nehézségeit, szép-
ségeit (emlékezetes pl. az algyői olajkitörés és égés leírása), de bemutatja azt is, hogy
ez az új munkásréteg honnan és hogyan verbuválódott, hogyan alakul (vagy nem
alakul) ki az a gondolkodásmód, öntudat, amely jellegzetesen a munkásosztály saját-
ja. Már az ingázókról írt szociográfikus írásában (Nálunk vidéken c. kötetben) az a
kérdés izgatja, hogy a faluközösségből kiszakadt paraszt hogyan találja meg a helyét
az új, idegen környezetben. A faluközösség erkölce csak addig hat, míg benne él az
ember. Ebből kiszakadva gyökeretelenné válik. Az asszimilálódás lassú és gyötrelmes
(veszteségekkel is járó) folyamat. Ez jellemzi az olajbányászat törzsgárdáját is. A
munka nehéz, az anyagi és társadalmi megbecsülés nincs mindig arányban a megter-
melt értékkel, az érte hozott áldozatokkal. Ezzel is magyarázható pl. az a nagyarányú
fluktuáció, ami ebben a szakmában már-már a termelést is veszélyezteti. (1/4-e,
1/3-a a munkáslétszámnak). Ezzel kapcsolatban más társadalmi jelenségekre is felhív-
ja a figyelmet Mocsár, amikre fel kell figyelni. Ilyen pl. a nemzedéki ellentét, a
főnök és a beosztott (:hatalom) viszonyai, a **társadalmi változás** (pl. az új energia-
hordozók felhasználása pl. Orosházán) és a **tudat** szintje közötti féltiszeltelődások, a
bürokratikus gondolkodás és a ráció konfliktusai és az ebből keletkező kérdések, az
egyen és a társadalmi mozgás viszonya (pl. az olajbányászat műszaki értelmiségének
közérzete), a **pillanatnyi** gazdaságosság és az elpocsékolat értékek problémája (elha-
gyott, kihasználatlan kutak, tönkretett termőterületek). „Kis” témában is sokat mar-
kolt tehát a szerző, a könyv valóban méltó a sorozat címéhez, sikerült felfedezni egy
eddig kevésbé ismert darabot Magyarországból. Mocsár Gábor kérdező ember. Nem
megy el szentvitenül, „rákérdez” a problémákra. Még ha nem is fogadjuk el mindig
megoldási javaslatait (ez már a szakemberek feladata), a **kérdéseire**, szenvedélyes,
jóakarató figyelmzettetéseire mindenképpen oda kell figyelni.

S végezetül még egyszer a stílusról. Mocsár Gábor nem „szépen” akar írni. Való-
sággal kirobban belőle a mondanivaló. Ezzel magyarázható talán, s ez menti, hogy
olykor ismétlésekre is kényszerül, egyes részleteket túl (vagy agyon?) ír. Mint az a
tanító, aki kétszer-háromszor is elmagyaráz valamit, mert nagyon fontosnak tartja.
De ez is rokonszenves vonás lehet, ha az embernek igazza van és segítők szándék
vezeti. (Szépirodalmi Kiadó, 1970)

HORPÁCSI SÁNDOR